

ТВАРИННИЦТВО: СТАН ГАЛУЗІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДРОДЖЕННЯ

Барілович О.М., к.е.н.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Визначено стан, проблеми та напрямки розвитку тваринництва, висвітлено роль держави у регулюванні процесів, що відбуваються в галузі.

The state, problems and directions of stock-raising development are determined; the role of the state in the key branch processes regulation is highlighted.

Постановка проблеми. Тваринництво є важливою галуззю національної економіки, яка забезпечує населення продуктами харчування, переробну промисловість – сировиною, а також сприяє створенню необхідних державних резервів тваринницької продукції, інтенсивному використанню земельних ресурсів. Проте фактичний стан галузі на даний час не відповідає її потенційним можливостям і потребує додаткової уваги з боку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку тваринництва в Україні та ефективності функціонування галузі присвячені наукові дослідження вітчизняних вчених: С.П. Азізова, В.І. Аранчій, В.І. Бойка, О.В. Мазуренка, П.Т. Саблука, І.С. Трончука, С.М. Кваші, Ю.Ф. Мельника, М.В. Зубця та інших. Проте, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць у даному напрямку, питання становлення і розвитку тваринницької галузі не втрачають своєї актуальності.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз ситуації, що склалася у тваринництві, і визначення можливостей подальшого розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес переходу країни до ринкових методів господарювання ознаменувався кризою, яка охопила, насамперед, сільське господарство. При цьому, найбільшого спаду зазнало тваринництво. Так, протягом останніх 20-ти років поголів'я ВРХ скоротилося більш, ніж на 80% (у тому числі корів майже на 70%), свиней – на 60%, овець та кіз – на 80% (рис. 1).

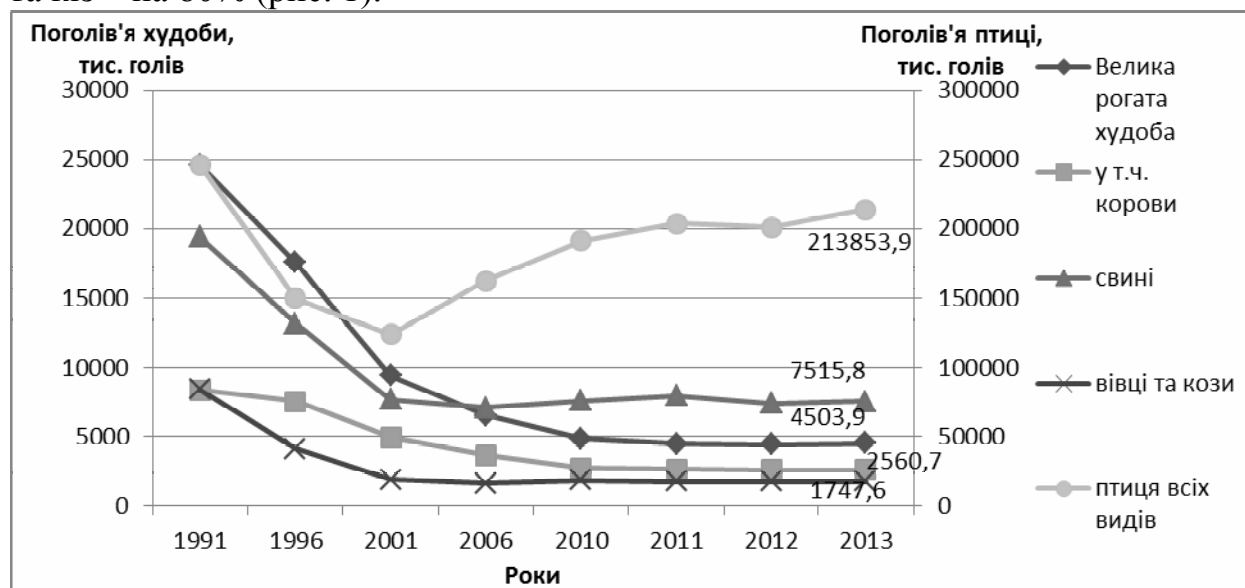

Рис. 1. Динаміка поголів'я худоби та птиці за 1991-2013 роки [1]

Дана ситуація пов'язана з тим, що в ринкових умовах сільськогосподарським товаровиробникам не вигідно займатися такою фінансово- та матеріаломісткою галуззю. Зміна економічних відносин між виробниками аграрної сфери та переробними підприємствами, недосконала система ціноутворення й збуту продукції тваринництва, невідповідні механізми постачання кормів і забезпечення ними та іншими необхідними ресурсами, відсутність цілеспрямованої державної підтримки призвели до того, що собівартість продукції цієї сфери почала значно перевищувала її реалізаційну ціну. Внаслідок чого колективні сільськогосподарські підприємства змушені були вдаватися до значного скорочення чисельності поголів'я [2, с. 93].

Як наслідок, на даний час близько 60% валової продукції тваринництва виробляється господарствами населення. При цьому, сільськогосподарські підприємства виробляють 57% м'яса всіх видів і лише 20% молока. У виробництві м'яса переважає птиця – 67%, на другому місці – свинина – 25%, і, відповідно, на третьому – яловичина і телятина – лише 8% від загального обсягу виробництва сільськогосподарськими підприємствами [3].

Структура виробництва м'яса відображає рівень його споживання в країні. За підсумками 2011 р., споживання м'яса населенням перебувало на рівні 61 кг на одну особу, що на 28% нижче фізіологічної норми. При цьому, у м'ясному раціоні українця пріоритетним залишається м'ясо птиці (у структурі споживання воно займає 50,8%). Споживання свинини складає 29,3%, яловичини — 14,7% [4, с. 43]. Тобто населення споживає яловичини більш, як удвічі менше, ніж свинини, і в 3,5 рази менше, ніж м'яса птиці. Така ситуація пов'язана, перш за все, із зростаючою бідністю більшості населення, а також із зменшенням обсягів надходження якісної продукції в сегменті цієї категорії на ринок.

Зважаючи на ситуацію, що склалась у сільському господарстві в цілому, та в тваринництві зокрема, НААН України спільно з ННЦ «Інститут аграрної економіки» розроблено проект стратегії розвитку сільського господарства України на період до 2020 року. Стратегією передбачається доведення споживання продукції тваринництва на одну особу до науково обґрунтованого рівня: м'яса – до 76,7 кг у 2015 р. і 91,1 кг у 2020 р. (при нормі споживання – 85 кг); молока – до 281 кг і 380 кг відповідно (при нормі 390); яєць – до 300 шт [5].

У той же час національним проектом «Відроджене скотарство», термін реалізації якого розрахований до 2015 року, передбачається доведення виробництва молока за цей період до 15,4 млн. тонн, яловичини в живій масі – до 1,02 млн. тонн і в забійній – до 0,6 млн. тонн; поголів'я корів планується збільшити, переважно за рахунок сільгоспвиробників, до 2,72 млн. гол. Іншими стратегічними цілями проекту є збільшення крупнотоварних спеціалізованих підприємств з виробництва молока та яловичини, підвищення продуктивності корів та середньодобових приростів ВРХ, а також збільшення кількості особистих господарств населення, які утримують три і більше корів та застосування в них механічного доїння [6].

Послідовні кроки щодо реалізації даного проекту у поєднанні з заходами державної підтримки викликали певні позитивні зрушення в галузі. Так, у

2012 році поголів'я ВРХ зросло порівняно з 2011 роком на 1,8% і становило на 1 січня 2013 року 4,5 млн. голів. За цей період виробництво молока збільшилось на 2,7% (у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – на 13,1%, в господарствах населення – на 0,1%), м'яса (у живій вазі) – на 3,4% (на 5,1% і на 1,5% відповідно) (рис. 2). На збільшення виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах вплинуло головним чином зростання продуктивності корів на 13,3% – до рівня 4664 кг на корову [7].

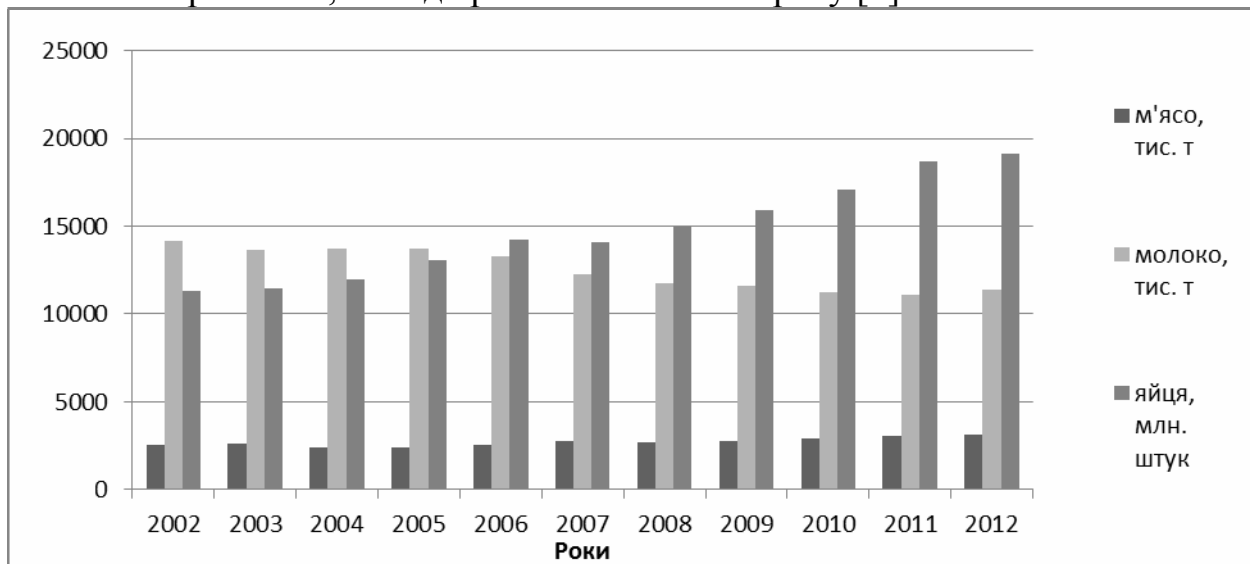

Рис. 2. Динаміка виробництва м'яса (у живій вазі), молока і яєць за 2002-2012 роки [1]

Стабілізації чисельності поголів'я ВРХ і поступового нарощування обсягів виробництва молока в Україні вдалося досягти за рахунок цілеспрямованої державної політики в молочному скотарстві. Одним із дієвих засобів підтримки галузі стала державна бюджетна дотація за утримання та збереження молодняку великої рогатої худоби, метою якої є сприяння нарощенню поголів'я дійного стада. Так, у 2012 році, за інформацією КМУ, 340 тис. селян отримали 305 млн гривень бюджетних дотацій за утримання і збереження 509 тис. голів молодняку ВРХ [8].

При цьому, виплати дотацій є не лише заходом щодо збільшення чисельності дійних корів в господарствах населення, а й стимулом до започаткування власної справи. Передбачається, що нарощення обсягів виробництва молока стимулюватиме до пошуку нових шляхів реалізації, зокрема кооперації, дозволить сільському населенню отримувати достойний прибуток та одночасно розвивати молочну галузь.

З метою підвищення якості молочної сировини, отриманої у господарствах населення, впроваджені компенсації вартості придбаного доїльного обладнання. Skorистатися цією програмою можуть фізичні особи, які утримують не менше трьох ідентифікованих та зареєстрованих в установленому порядку корів. При цьому, обладнання має бути вітчизняного виробництва, а сума компенсації не повинна перевищувати 5 тис грн.

Іншими напрямками державної підтримки галузі тваринництва, що діють в Україні, є здійснення виплат бюджетних коштів для часткового від-

шкодування вартості закуплених племінних телиць, нетелей та корів молочного, м'ясного і комбінованого напряму продуктивності; відсоткової ставки за кредитами, залученими на будівництво і реконструкцію тваринницьких та птахівничих ферм і комплексів, придбання технологічного обладнання та механізмів, закупівлю тварин і птиці; вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств з виробництва комбікормів, а також придбаного обладнання та механізмів вітчизняного виробництва для тваринництва і птахівництва [9].

Виважена політика держави у поєднанні із сприятливою кон'юктурою призвели до збільшення у 2012 році також поголів'я птиці всіх видів і свиней (рис. 2). Так, поголів'я птиці в усіх категоріях господарств збільшилось на 6,5%, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – на 11,3%; поголів'я свиней – на 1,9% і 6,8% відповідно. Як результат, відбулося збільшення виробництва свинини і м'яса птиці. Так, свинини вироблено 736,2 тис. тонн (що на 4,5% більше ніж у 2011 році), м'яса птиці – 1066,1 тис. тонн (на 7,1% більше проти показника минулого року). Підвищення показників виробництва було досягнуто як за рахунок сільськогосподарських підприємств (на 0,3% по свинині і на 7,9% по м'ясу птиці), так і за рахунок господарств населення (на 7,8 і 3,7% відповідно). У свою чергу, яєць від птиці усіх видів вироблено 19116,7 млн. штук, що на 2,3% більше проти показника 2011 року (рис. 2).

Проте, незважаючи на певні позитивні зрушення, в тваринництві існує також низка проблем, які потребують вирішення. Це і недостатня кормова база, і здебільшого низька якість продукції, і відсутність стабільності у державній підтримці сільгоспвиробників, непрогнозована цінова політика, нерозвинений експортний потенціал, і, як наслідок, відсутність ринків збуту тощо. Усе це негативно позначається на галузі і, в тому числі, на можливості залучення інвестицій.

Частковому вирішенню зазначених проблем може сприяти створення і розвиток вертикально інтегрованих аграрних холдингів, які б організаційно пов'язували усі етапи бізнесу від вирощування зернових культур, виготовлення комбікормів, відгодівлі тварин, переробки м'яса і молока до їх реалізації через власні збутові мережі.

Іншими напрямками, які потребують значної уваги і підтримки з боку держави є відродження племінної справи і розвиток селекційних програм, сприяння створенню кооперативів у молочному скотарстві, посилення ветеринарно-санітарного контролю, розробка нових і сприяння дотриманню існуючих стандартів, обов'язкове виконання вимог яких забезпечило б надходження на ринок дійсно якісної і конкурентоспроможної продукції.

Висновки. Таким чином, незважаючи на створення певних позитивних передумов, подальший потужний розвиток галузі можливий лише шляхом поєднання зусиль і злагодженої взаємодії держави, виробників і переробників.

Список використаних джерел:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Ксьонжик І. В. Тваринництво: розвиток та перспективи залучення фінансових ресурсів / І. В. Ксьонжик // Облік і фінанси АПК : міжнародний науково-виробничий журнал. – Київ. – 2012. – С. 93-95.

3. Статистичний щорічник України за 2011 рік / [уклад. О.Г. Осауленко; відп. за вип. В.А. Головки]. – К.: ТОВ «Август-трейд», 2012. – 559 с. – (Держкомстат України).
4. Степанюк О. Тваринництво в Україні – відродження чи занепад? / О. Степанюк // Агробізнес сьогодні. – 2012. – №11. – С. 40-43.
5. Стратегія розвитку сільського господарства України на період до 2020 року: Проект [Електронний ресурс] / [НААН України; ННЦ «Інститут аграрної економіки»]. – К, 2012. – Режим доступу: http://iae.faaf.org.ua/images/iae/strateg_agro_print0.pdf.
6. Національний проект “Відроджене скотарство” [Електронний ресурс] / [НААН України; Міністерство аграрної політики та продовольства України] — К.: ДІА, 2011. — 44 с. – Режим доступу: <http://www.uaan.gov.ua/sites/default/files/skotar.pdf>.
7. Стан птахівництва в Україні за січень-грудень 2012 року: Статистичні дані [Електронний ресурс] / [Державна служба статистики України]. – К. - Режим доступу: <http://www.poultryukraine.com/data/file/analytics/statistika.pdf>.
8. В 2012-м году 340 тыс. крестьян получили государственную помощь за сохранение молодняка КРС [Електронний ресурс] // Фермер. – 14.01.2013. – Режим доступу: <http://www.farmer.org.ua/novosti/v-2012-godu-340-000-krestjan-poluchili-gosudarstvenuyu-pomosch-za-soderzhanie-molodnjaka-krs-12175.html>.
9. Постанова Кабінету міністрів України від 23 квітня 2012 р. № 342 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 2 березня 2011 р № 246 «Порядок використання сум податку на додану вартість, сплачених переробними підприємствами до спеціального фонду державного бюджету» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/342-2012-%D0%BF>.

Рецензент: д.е.н., професор Ларіна Я.С.

УДК 339.137.2:334.716-035.57.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Бондарець В.В., аспірант

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

У статті розглянуті теоретичні основи забезпечення конкурентоспроможності молокопереробних підприємств, а саме фактори підвищення їх економічної ефективності, чинники формування конкурентоспроможності та головні аспекти забезпечення конкурентоспроможності підприємств цієї галузі.

In the article the theoretical basis for the competitiveness of dairy enterprises, namely factors increase their economic efficiency, competitiveness and the factors shaping key aspects of the competitiveness of enterprises in the industry was considered.

Постановка проблеми. Нині галузі виробництва і переробки молока опинилися у складній ситуації. Поступове скорочення поголів'я корів вплинуло на обсяги виробництва і продажу молока, змінилася структура і асортимент виробництва молочної продукції, суттєво зменшились обсяги споживання молока та молочної продукції. А на самому ринку харчових продуктів існує висока конкуренція товаровиробників та зростаючий попит на якісні продукти харчування.

Саме тому найважливішим аспектом розвитку молокопереробних підприємств є формування ефективного механізму їх фінансового забезпечення, розробка та реалізація стратегічних програм підвищення конкурентоспроможності молокопереробних підприємств як системних елементів молокопродуктового підкомплексу.